

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ

„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ПСИХОЛОГИЯ“

ЙОЧАЙ КАМИСА

**ВЛИЯНИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ОБУЧЕНИЕ И
ЧУВСТВОТО ЗА ПРИНАДЛЕЖНОСТ ВЪРХУ РИСКА ОТ
ОТПАДАНЕ ОТ УЧИЛИЩЕ НА ГИМНАЗИАЛНИТЕ
УЧЕНИЦИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

Професионално направление 3.2. „Психология“

Докторска програма „Педагогическа и възрастова психология”.

Научен ръководител:

Доц. д-р Даниела Карагяурова

Рецензенти:

Проф. д.н Румен Стаматов

Проф. д-р Минко Хаджийски

Варна, 2021 г.

Дисертационният труд е обсъден в катедра „Психология” и е насочен за защита пред научно жури, назначено със заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 384/ 08.06.2021 г.

Дисертационният труд е в обем от 141 страници и съдържа увод, три глави, списък на използваната литература. Текстът съдържа 23 таблици и 11 фигури. Списъкът на използваната литература включва 199 източника на английски език и иврит. Освен това към него има три приложения.

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка към Катедра “Психология” при Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър” .

Защитата на дисертационния труд пред Научно жури ще се състои на 09 юли 2021 г. от 11.30 ч. в Заседателната зала на ВСУ „Черноризец Храбър” на открито заседание на Научното жури. Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на катедра „Психология“ към Юридически факултет на ВСУ „Черноризец Храбър” и на интернет адрес www.vfu.bg, раздел „Докторанти”.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Увод

Образованието е широко прието като мощен инструмент за постигане на успех и просперитет, затова отпадането на ученици от гимназиите е един от ключовите проблеми, които в момента съществуват в обществото. Неблагоприятните ефекти от отпадането от гимназията не се ограничават до устойчивостта и успеха на хората, но могат да имат широко негативно въздействие върху икономиката на дадена страна, върху нейната трудова заетост и състоянието на нейната индустрия. Освен това, увеличаването на процента на учениците отпаднали от гимназията може да подхрани различни опасни навици като пристрастяване към наркотици и насилие сред младежите. Концепцията за отпадане от гимназията се отнася до ученици, които напускат учебното заведение, без да завършат учебния си период правилно. Проведените изследвания предполагат, че няма внезапно отпадане поради един-единствен фактор, а че процесът се задейства от различни външни и вътрешни фактори и показва множество предупредителни признаци за отпадане в бъдеще. По-доброто разбиране на явлението отпадане от гимназията и неговите причини трябва да помогне както за ранното откриване, така и за насърчаването на ефективни програми за намаляване на появата му.

Фокусът на това изследване по актуалния въпрос за отпадането от гимназията, особено в Израел, представлява задълбочено изследване на въздействието на два основни фактора върху това явление: качеството на образованието и чувството за принадлежност. Процентът на отпадналите ученици в средните училища в Израел бързо се увеличава и се

превръща в основна грижа за хората, правителството, образователната система и израелската икономика. Според неотдавнашни публикации, качеството на образованието в Израел е недостатъчно за задържане на всички ученици в системата и следователно води до по-ниска производителност и по-висок процент на бедност. Като изследват причините и последиците от процента на отпадане от гимназията в Израел, учените предполагат, че социалният натиск и дискриминацията сред учениците значително подхранват процента на отпадащите от гимназиите в Израел. Следователно, това предполага, че подобряването на качеството на обучението, като същевременно се увеличава чувството на принадлежност на ученика към училище, би намалило отпадането.

Основната отговорност на образователните институции е да осигурят чувството за сигурност и ангажираност на учениците, което от своя страна може да се превърне в мотивационни елементи за редовното посещение на училище и да осигури активно участие в академичните учебната среда, което води до понижаване процента на отпадналите. Различните проучвания, проведени сред отпадналите в гимназиите, се опитват да разкрият различни фактори, които излагат учениците на риск от отпадане, като присъствие, чести отсъствия, социален натиск, лоши академични постижения, дискриминация, качество на преподаване и съпротива към образованието.

В това конкретно проучване изследователят възприема от диверсифициран набор от фактори двете важни перспективи, които са качеството на образованието и чувството за принадлежност, за да проучи тяхното въздействие върху рисковите ученици, които отпадат от гимназиите в Израел.

Първата част на дисертацията прави преглед на актуалната литература по темата както от глобална гледна

точка, така и в допълнение са включени събраните данни по въпроса, що се отнася до образователната система в Израел. Преди да се съсредоточим върху централните фактори в основата на дисертацията, се обсъжда набор от фактори, свързани с процента на отпадане. Изтъкват се последиците от явлението и предлаганите в момента средства за предотвратяване на проблемното въздействие на отпадането. Самото изследване представя комбинирана качествена и количествена методология, използвана за интервюта и въпросници на 600 участници в Израел. И накрая, една интервенционна програма, използвана за това изследване, е описана и анализирана с помощта на различни статистически инструменти с цел да се направят изводи относно хипотезите, формулирани в изследването, като по този начин се даде възможност за бъдещо подобряване на израелската образователна система.

2. Актуалност и релевантност на изследването

Актуалността на темата на тази дисертация се определя от необходимостта от радикално подобряване на ефективността на израелската образователна система в гимназиите поради увеличения неуспех сред учениците, което води до по-висок процент на отпадане. По-специално са необходими дефиниране на причините за отпадане и създаване на ефективни превантивни програми.

3. Обект и предмет на изследването

Настоящите политики на образователната система в Израел не са достатъчни, за да предотвратят отпадането на учениците от гимназията, особено сред определени сектори на обществото. Следователно целта на това изследване е да се обсъдят и предложат политики, които могат да подобрят

ситуацията с особен фокус върху качеството на образованието и чувството за принадлежност като потенциални аспекти, които се нуждаят от подобрене по отношение на изследвания проблем. Субектите са израелски ученици и техните учители като представителни компоненти на изследваното явление: процент на отпадане сред рискови ученици от израелските гимназии.

4. Изследователски проблем

Изследваният проблем се отнася до несъответствието между желаното подобрене в гимназиите, за да се предоставят на учениците оптималните условия да успеят да учат и да завършат обучението си спрямо действителното състояние, където хиляди гимназисти в Израел отпадат от гимназията всяка година.

5. Аргумент на автора

Аргументът на автора по отношение на описания по-рано проблем е, че прилагането на политики за подобряване на качеството на образованието и чувството за принадлежност трябва да е от полза за гимназиите и да доведе до по-ниски нива на отпадане в Израел, както беше демонстрирано по-рано в други страни, както и в някои институти в Израел.

6. Цел и задачи на дисертацията

Някои основни цели, които това конкретно проучване си поставя да постигне са, както следва:

- Да се разбере концепцията за риск от отпадане сред учениците в гимназията.
- Да се оцени динамиката и причините за отпадане в гимназиите на Израел.

- Да се изследва въздействието на качеството на образованието и чувството за принадлежност върху отпадането на рисковите ученици в гимназията.

За да се постигнат горепосочените цели, въпросите, които бяха разгледани в това изследване, бяха насочени към връзката между факторите за отпадане, свързани с училище, като качество на образованието и чувство за принадлежност с тяхното въздействие върху риска от отпадане. Освен това беше изследвано въздействието на възприемането на рисковите ученици за тяхното училище, учители и образователен процес. Накрая бяха обсъдени стъпките, предприети от училищата за намаляване на степента на отпадане.

7. Методология на изследването

За изследването са използвани както количествени, така и качествени методи. Първият за получаване на статистически поглед върху тенденциите, открити в представителните групи субекти, а вторият за ясно разбиране на примерни респонденти с анализ на техните индивидуални убеждения и мисли.

8. Ограничения на изследването

Обхватът на изследванията беше ограничен във времето, поради ограничение във времето а и „донякъде финансово, тъй като беше самофинансирано, за намиране и сътрудничество от участниците в проучването и за получаване на прозрачност, за да има валидни резултати.

II. РАЗМЕР И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертационният труд е в обем от 141 страници и съдържа увод, три глави, списък на използваната литература. Текстът съдържа 23 таблици и 11 фигури. Списъкът на използваната литература включва 199 източника на английски език и иврит. Освен това към него има три приложения.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД

ГЛАВА 1: ЛИТЕРАТУРЕН ОБЗОР НА ОТПАДАНЕТО ОТ УЧИЛИЩЕ И ФАКТОРИТЕ, КОИТО МУ ВЛИЯТ

- 1.1 Отпадане от училище на ученици
- 1.2 Фактори, които влияят на отпадането от училище
- 1.3 Роля на качеството на обучение върху процента на отпадналите
- 1.4 Влияние на чувството за принадлежност върху процента на отпадналите
- 1.5 Възприятията на учениците
- 1.6 Последици от отпадане от училище
- 1.7 Превенция на отпадането от училище

ГЛАВА 2: ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ОТПАДАНЕТО ОТ УЧИЛИЩЕ

- 2.1 Методология на изследването
- 2.2 Теоретичен модел
- 2.3 Статистически процедури
- 2.4 Представяне, анализ и интерпретация на резултатите от изследването

ГЛАВА 3: ПРОГРАМА ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ „КАЧЕСТВО НА ОБУЧЕНИЕ И ЧУВСТВО ЗА ПРИНАДЛЕЖНОСТ“

- 3.1 Резюме/ обзор
- 3.2 Връзка между независимите и зависимите променливи

3.3 План на програмата

3.4 Интервенция

ДИСКУСИЯ, ОБОБЩЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ

Библиография

Приложения

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **увода** на тази дисертация се обсъжда значението на образованието за индивидите и обществото. В него се формулира изследователския проблем като съществуващия конфликт между възможностите на образованието за обезпечаване необходимото развитие на обществото и факта, че феноменът отпадане от училищата все още е често срещан и източник на много вреди, частично предотвратими, ако предварително се предприемат подходящи стъпки. Това е проблем, който има множество аспекти и причини, които могат да служат като предупредителни знаци. Изследването се фокусира върху два аспекта на този феномен: въздействието на два основни фактора – качеството на образованието и чувството за принадлежност на учениците.

Израел е държава, в която продължителността на обучението за ученици е доста голяма и се състои от три нива, започвайки с начално училище, последвано от основно и средно ниво с обща продължителност 12 години. Образователните сектори в Израел са разделени на централно мнозинство от общността, говореща иврит, и по-малка част от общността, говореща арабски. Съответно инвестициите във всеки сектор се различават и ограничените ресурси за арабската общност водят до осигуряване на по-лошо образование за този сектор. Въпреки

че процентът на отпадане от училищата в арабските общности в Израел беше много висок в миналото (15% преди десетилетие), той все още е доста висок в момента. Например в общността на бедуините степента на отпадане е 9,6%, докато за арабската общност се счита, че е 8%.

Подобрението през последните години е свързано, наред с други фактори, с повишената икономическа подкрепа, но за по-нататъшен напредък и за поддържане на дългосрочна устойчива образователна система в Израел, включваща и по-малко успешни сектори, от съществено значение са: първо, по-добро разбиране на явлението отпадане от училище и повишено осъзнаване на неговите последици; второ, действително изпълнение на програми, които се основават на обосновани заключенията от изследвания, както е подробно описано в текста.

Първата глава „Литературен обзор на отпадането от училище и факторите, които му влияят“ е посветена на задълбочено проучване на явлението „отпадане от училище“ и причините за все по-проблемния феномен на учениците, които отпадат от училищата в развитите страни. Главата подчертава значението на образованието в Израел, където то е задължително и се счита за основен приоритет. И все пак, както беше споменато по-рано, въпреки наскоро намаления процент на отпадане от гимназиите, усилията все още трябва да бъдат насочени към подобряване на редица фронтове, тъй като всяка година хиляди израелски млади ученици остават извън образователната система и мнозина от тях биха получили по-малки възможности да изградят продуктивен пълноценен живот за себе си.

В първия параграф „Отпадане от училище на ученици“ е уточнена концепцията за основния термин –

„отпадане от училище“. В тази категория попадат всички ученици, които престават да посещават учебното заведение и не завършват образователната степен. В образователните институции все още няма достатъчно информация за всеки отделен случай, а причините могат да бъдат различни. Това може да са: оттегляне от училище за да се работи, да се отиде в армията, бременност или нуждата от помощ в дома. Има и една голяма група, която преставя да посещава училище, без да има информация какво се е случило. В същото време има ученици, които са отстранени от училище заради отсъствия, но те не се водят отпаднали от образователната система.

В този параграф са разгледани и „Процент на отпадащите от училище“ с представени данни от световни изследвания, както и данни за състоянието в Р Израел, както и „Причини за отпадане от училище“. Най-често изследваните причини са:

- Академичен неуспех, като демотивиращ фактор, който кара някои ученици в крайна сметка да отпаднат от гимназията.
- Икономическият фактор, при който се установява пряка връзка между бедността и отпадането.
- Обезсърчаваща среда в училище, където тормозът и социалното negliжиране, както и липсата на внимание и грижи от страна на учителите влияят негативно върху благосъстоянието на ученика, водещо до акумулирана фрустрация.
- Психичните заболявания са друг отрицателен фактор, поради който учениците в гимназията не могат да се представят добре в обучението си.

Това позволява да се очертае кои ученици са в риск от отпадане.

Във втория параграф „Фактори, които влияят на отпадането от училище“ са разгледани няколко основни групи:

Фактори, свързани с индивида (като пол, възраст, етнос, локус на контрола, ниска самооценка, ранно поемане на отговорности, рисково поведение, ниски професионални стремежи, лоши взаимоотношения с връстници и др.).

Фактори, свързани със семейната среда: те се описват като основа, където връзката между образовани и финансово стабилни родители и положителните резултати от обучението на техните деца е в рязък контраст с учениците от по-ниско социално-икономическо положение, както и тези, които страдат от стрес у дома, които често се борят в училище. Атрибути, ценности и вярвания относно образованието също могат да играят роля за въздействие върху отпадането: семейства, в които се изразява доверие в образователната система, където значимите фигури мотивират ученика в дома, както и влиянието на доминиращия родител от мъжки пол – за всички тези характеристики е установено, че са от полза за успеха в обучението. Следователно липсата им може да доведе до отпадане

Фактори, свързани с училището: училищна структура, ресурси на училището, ефективност на училищната институция, училищна среда и други –училищната структура е важна в смисъл, че силната и ефективна училищна структура играе жизненоважна роля за повишаване на учебните способности на учениците и минимизиране на рисковете, свързани с високото съотношение на отпадналите ученици от гимназиите. Ефективността на училищната институция е друг важен фактор, изразен в наличието на култура на творческо обучение и подчертаване на иновациите. Това означава училището да се въздържа от насочване само към оценяването, което може да

демотивираща учениците. Училищната среда е също много важна и когато доминират натиск и страх, а не свобода и подкрепа, тогава отпадането се увеличава.

Многобройни са факторите, свързани с училището, влияещи на риска от отпадане. Когато няколко рисковни фактора, свързани с училището, действат заедно, вероятността от завършване на обучението намалява. Наред с другото, инфраструктурата, размерът на училището и колко претъпкани са учениците там при по-малко учители може да играят роля в риска от отпадане. В повечето случаи се счита, че по-малките училища с по-малко ученици на учител имат положително въздействие върху училищните резултати и следователно е вероятно да доведат до по-нисък процент на отпадане. Един от важните фактори в това отношение е организацията на класната стая и училищният климат, в който учат учениците. Климатът в класната стая играе жизненоважна роля както за академичните постижения, така и за нивото на ангажираност на учениците в училище и други извънкласни дейности. Освен това учениците, смятат, че негативният училищен опит е едно от силните обяснения или оправдания за отпадане на учениците, както и проблемния училищен климат, където отрицателните влияния върху учениците са често срещани. Дефицитът на внимание, поведенческите разстройства и проблемите с приспособяването се посочват като водещи причини за отпадане.

Третият параграф „Роля на качеството на обучение върху процента на отпадналите“ се фокусира върху ключов аспект на дисертационния труд. Качеството на обучението е една от основните цели на училищата, тъй като това се счита за привлекателна черта при избора на училище за повечето ученици и техните родители. Качеството на обучението на училището също така е признато от гледна точка на

положителното въздействие, което то има върху индивида, както и върху обществото като цяло. Ефективността и ефикасността на училището са пряко свързани с качеството на образованието, което осигурява. Според проучвания, броят на учениците, които могат да завършат училища и успеят да продължат към следваща степен на образование, пряко корелира с и зависи от ефективността на училището, както и от образователната система, която следва. Училището се счита за едно от най-формалните места за получаване и придобиване на образование, където качеството на обучението играе съществена роля. Задържането на учениците в системата е в интерес както на индивида, така и на семейството и на цялата страна. Според някои автори качеството на обучението е една от основните потребности на образованието, което обогатява и опита на учениците и ги подготвя по-добре за бъдеща кариера. По този начин може да се заключи, че качеството на образованието има важна роля за задържането на учениците в образователната система (и по този начин за намаляване на техния процент на отпадане).

Четвъртият параграф е „Влияние на чувството за принадлежност върху процента на отпадналите“, друг важен аспект на дисертационния труд.

Чувството за принадлежност се дефинира като чувството да бъдеш приет и оценен от останалата част от общността, като част от групата. То е пряко свързано с качеството на обучението, като подчертава значението на ангажирането на всички ученици в процеса на обучение, включително тези, които имат повече трудности от другите. Учителите, които са склонни да преценяват своите ученици само въз основа на техните академични постижения, оценки и интелигентност, често водят до небрежно отношение към учениците под средното ниво,

които от своя страна са склонни да се откажат от обучението. По този начин отношението на учителя играе важна роля за генерирането на чувството за принадлежност сред учениците.

Освен това се смята, че учениците със силни социални връзки и широк социален кръг са по-свързани с училището си и по-малко вероятно да отпаднат от училище. Чувството за принадлежност се развива и насърчава, когато учителите и ръководството на училището работят усилено, за да направят институцията си по-добро място за учене и чрез постоянна мотивация на своите ученици. Когато семействата са по-ангажирани в процеса на обучение и в дейности в училище, учениците се насърчават да се чувстват свързани със своето училище, което от своя страна допринася за мотивацията да останат в системата и да положат усилия за завършване на обучението. По този начин ангажирането на учениците и непрекъснатото им предоставяне на причини за укрепване на чувството им за принадлежност са необходими, за да се намали степента на отпадане.

Петият параграф „Възприятията на учениците“ разглежда две основни групи – как учениците възприемат учителите си и как учениците възприемат образователната система. За първия клас възприятия най-важно е качеството на взаимоотношението между ученика и учителя, а то се определя в голяма степен от това, дали учителят показва интерес и подкрепа за ученика. По отношение на възприятията на образователната система най-съществени са структурата и ресурсите на училището и качеството на образованието, което се предлага.

Шестият параграф „Последици от отпадане от училище“ систематизира последиците на две равнища: на равнище индивид (загуба на статус, лоши перспективи за

намиране на добра работа, лоши перспективи за личния живот, възможни негативни последици за психичното здраве и др.) и на равнище общество (работна сила с ниска квалификация, трудности на пазара на труда, икономически загуби, негативни социални последици и други).

Последният, **седми параграф „Превенция на отпадането от училище“** представя световният опит и опита на Израел за овладяване на процеса на отпадане от училище. Проектите включват голямо разнообразие от дейности – някои насочени към осигуряване на оптимални условия, други – към промяна на учебния процес.

В Израел също се създават програми с цел намаляване и предотвратяване на отпадането, например, създадената Служба за младежки напредък (развитие), която е насочена към справяне и разрешаване на социални проблеми, подпомагане на напредъка и успеха им, разширяване на усилията за подпомагане на младежите в риск в обществото, с цел тяхното интегриране в официалната образователна система. Друга програма е НІЛА, част от образователно-социалните услуги за необвързани младежи и младежи в риск, чиято цел е да помогне на онези, които са напуснали образованието си след осми клас, работещи „на улицата“, като им предоставят възможности за образование с основни и ефективни инструменти за обучение. Друга инициатива на израелското правителство са образователните центрове ORT, която има за цел да осигури образование чрез институции, създадени в отдалечените райони, където достъпът до образование е затруднен за децата. Тази програма има за цел да повиши морала на учениците и да им даде възможност да изпитват чувство за постижение и в живота си.

Идеята е да се внуши на децата още в ранна възраст, значението на завършването на обучението и на повишаването на осведомеността отрано на тези, които се нуждаят от повече помощ. Освен това програмите за превенция на отпадането се считат за ефективна стратегия, която помага на учениците да останат в своите образователни институти. В Израел повечето ученици, които напускат гимназията, страдат от липса на доверие. Поради това Министерството на образованието на Израел представи уникален и ускорен подход за учене, който е пионер на Сдружението Yeholot, считано за дъщерно дружество на Фондацията Rashi, която беше инициирана през 2009 г. Тази инициатива е посветена на помощ на всички ученици, независимо социално-икономическата среда, подчертаваща чувството за цел и принадлежност. Тяхната работа доведе до драстично покачване на степента на зрелост, което стимулира приемствеността на програмите, които сега се предлагат в цялата страна и намалява степента на отпадане.

Теоретична рамка: Теориите, които са релевантни на проблема с отпадането от училище, са теориите за „изтегляне“ и „изтласкване“. Според *теорията за изтегляне* учениците правят анализ на разходите и ползите въз основа на своите икономически интереси относно това дали трябва да останат в училище или да напуснат, като изследват ползите, произтичащи от всяка опция, като сравняват двете решения. Теоретичните на изтеглянето гледат на учениците в контекстуалния смисъл, като по този начин те представят училището като важна част от юношеството, заедно със значението на семейството, пазара на труда, приятелите и бизнес организациите. По този начин причините за изваждането на учениците от училище са външните фактори като тежките семейни отговорности или възможностите за работа. Учениците, след като оценяват печалбите и загубите често решават да напуснат училище, тъй

като са привлечени или задължени да бъдат се ангажират с дейности извън образователната система, като възможности за работа или задължения, свързани със семейството. Има проучвания, че факторите за изтегляне могат да бъдат болест, финансови оплаквания, нужда от заетост извън училище, подпомагане на семейните нужди или справяне с промените в семейната структура като брак, раждане и други подобни.

Теорията за изтласкването включва фактори, свързани с училище, като дисциплинарните политики и взаимоотношенията с учителите и другите ученици, които в крайна сметка водят до изтласкване на учениците от гимназията, където той или тя вече не се чувства част. Съгласно теорията за изтласкването, фокусът е изцяло върху училищните фактори, които водят до обезкуражаване на учениците да продължат в гимназията си, тъй като чувстват, че ежедневният натиск, създаван от учителите и цялата система, ги отблъсква. Прави се разлика между факторите на тласък и привличане. В крайна сметка ученикът е изтласкан, когато има неблагоприятни ситуации в училищната среда, които допълнително водят до поредица от събития, които накрая водят до отпадане на ученика. Това може да варира от тестове, присъствие и повтаряща се неспособност да се следват дисциплинарните политики.

По този начин ключовата разлика между факторите за изтласкване и привличане се отнася до разликата в „агенцията“ (училището). По този начин, с фактора тласък, агентът е училището, където обстоятелствата и условията водят до това ученикът да бъде отстранен от училището. Докато, напротив, когато става въпрос за фактори на привличане, самият ученик е агент, така че външните атракции ангажименти или разсейващите фактори могат да подпомогнат ученика да излезе

от училище. Тази дисертация се фокусира върху тласкащи фактори, при които училището играе ролята на агенция, отговорна за задържането или невъзможността да задържа ученика в училище до завършване на обучението.

Втората глава „Емпирично изследване на отпадането от училище“ представя емпиричната работа на дисертационния труд.

Първият параграф е „Методология на изследването“.

Основният изследователски въпрос на изследването е формулиран като изследване на ролята на качеството на образованието и чувството за принадлежност към решението на рисковите ученици от гимназията да отпаднат. Подвъпросите се отнасят до въздействието на качеството на образованието и чувството за принадлежност върху риска от отпадане, връзката между факторите, свързани с отпадането от училище и риска от отпадане, въздействието на възприемането на рисковите ученици в техните училища, техните учители и образователния процес, от който са част, с риск от отпадане.

Съответно **хипотезите** на изследването са:

H1: Съществува отрицателна връзка между качеството на образованието и риска от отпадане сред рисковите ученици.

H2: Съществува отрицателна връзка между чувството за принадлежност и риска от отпадане сред рисковите ученици.

H3: Съществува връзка между факторите за отпадане, свързани с училище, и риска от отпадане сред учениците в риск.

H4: Съществува връзка между възприемането на училището от учениците в риск и риска от отпадане.

H5: Съществува връзка между възприемането на учителите от учениците в риск и риска от отпадане.

H6: Съществува връзка между възприемането на учениците в риск на учебния процес и риска от отпадане.

H7: Училищата предприемат само малки стъпки за намаляване на процента на отпадналите от училището ученици.

Изследвана популация и извадка

Проучваната популация хора, представляваща интерес за изследването, бяха всички ученици от израелските гимназии. Избраната извадка за проучване се състоеше от 600 мъже и жени, на възраст над 13 години, с разнообразен опит и нива на образование, записани в различни училища и академични институции и включващи не само студенти, но и ръководители, висше ръководство и преподаватели.

За събиране на информация с качествени методи бяха използвани 50 ученика – разпределени в две групи.

Методи и инструменти на изследването

Методологията, използвана за тестване на горните хипотези, се основава както на качествени, така и на количествени методи. Качествената част имаше за цел да осигури разбиране на вярванията, преживяванията, нагласите, поведението и взаимодействията на участниците в изследването чрез провеждане на интервюта. Количествената част имаше за цел да осигури фактическа, измерима валидация на изследваните въпроси и хипотези, за да се изчисли статистически нивото на значимост на различните твърдения.

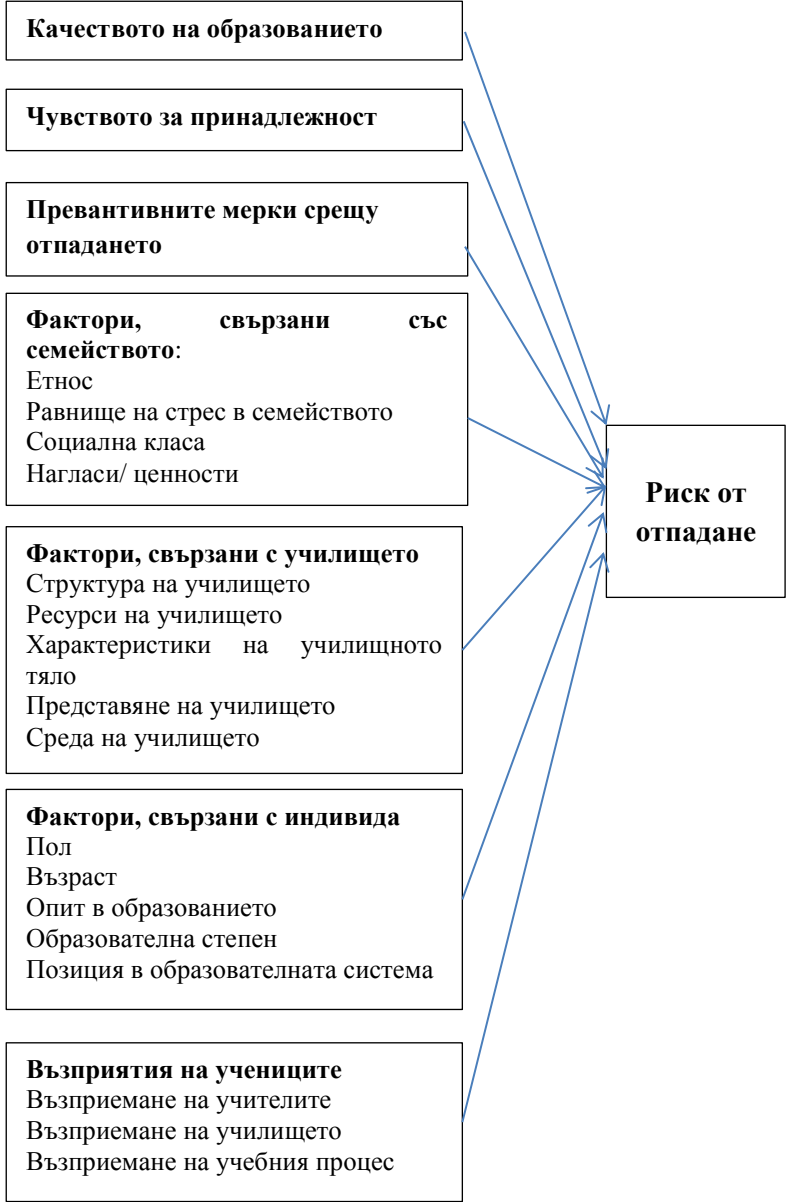
За качествената част са използвани полуструктурирани интервюта, а за количествената част – 54 въпроса в анкета, базирани на 5-степенна Ликертова скала. Въпросите както на

интервюта, така и на анкетни въпроси са включени в приложенията към дисертацията и се отнасят до качеството на образованието, чувството за принадлежност и произтичащия риск от отпадане на учениците от гимназията. Примери за въпроси за анкетата са: „За мен качеството на образованието е важен фактор, който трябва да взема предвид, докато съм в училище.“, Или „Аз съм горещо насърчаван и мотивиран от учителите си по всяко време.“, Или „Вярвам, че бих напуснал училище, ако учителите не ме насърчават или мотивират.“ Които трябваше да бъдат оценени от участниците по скала от 1 до 5. Примерни въпроси от качествените интервюта бяха: „Какво е вашето схващане за значението на качеството на образованието и колко важно е за училищата в Израел?“, или „Въз основа на вашия опит как чувството за принадлежност създава стойност за учениците и води до устойчивост на образованието?“, или „Каква е ролята на основните ценности, етническият произход и специфичният опит на хората в контрола на свързаните с риска до отпадащите от гимназията?“

Вторият параграф „Теоретичен модел“ обосновава и представя концептуалния модел на изследването.

Концептуалната рамка на изследването съдържа седем независими променливи: качество на образованието, чувство за принадлежност, превантивните мерки срещу отпадането, възприемане на учениците, фактори, свързани със семейството, фактори, свързани с училището и индивидуални фактори.

Схематично обобщение на целия концептуален модел може да се види на Фигура 1.1, представяйки зависимия фактор отляво и независимите променливи отляво.

Фигура 1.1: Концептуален модел на изследването

Както беше подчертано по-рано, *качеството на образованието* се счита за важен компонент и е известно, че оказва значително влияние в приноса на обществото с голямо значение върху когнитивното, емоционалното, физическото, социалното и умственото развитие на всеки ученик. Това е независимо от географското местоположение, етническата принадлежност, пола, социално-икономическия произход и културата.

Чувството за принадлежност се определя като степента, до която ученикът е лично включен, приет, подкрепен, уважаван и възпитаван в училище.

Превантивните мерки срещу отпадането са дисциплина, правила, насоки, политики и разпоредби, използвани от училището за подобряване на училището. Основно тези стратегии са разработени от регулиращите органи, които контролират училищата и тяхното управление.

Фактори на концептуалния модел като основни ценности и атрибути определят ценностите на *семейството*, оказвайки влияние върху ученика в училище.

Структурата на училището се определя като изграждането и инфраструктурата на училището с наличността на подходящи класове, лаборатории и области на дейност, които са всички важни за развитието на интереса на учениците към училището.

Статистически процедури

Надеждността на конструкциите се основава на изследването на Taber (2018), където прагът за стойността на алфата на Кронбах е 0,7, докато стойностите, по-големи от 0,6, също са приемливи. Стойността на конструкцията над прага показва, че конструкцията е надеждна. Валидността или точността на мярката и се определя като степента, която показва, че резултатите са в състояние да измерват това, което

трябва да измерват. За да се провери моделът CFA и SEM, бяха използвани тестове хи-квадрат / df с праг по-малък от 3. Също така беше приложено сравнително прилягане с праг от 0,9 и стойности, по-големи от прага. Индексът на доброта на Fit беше тестван, използвайки праг от 0,9, изискващ стойността на тази мярка да бъде по-голяма от прага. За да генерира резултатите въз основа на данни, събрани от респондентите, изследването възприе AMOS и SPSS като метод за обработка на резултатите. Чрез тези методи за обработка на резултатите се потвърждава нормалността на данните чрез изобразяване на нормалността на данните и предоставяне на доказателства, че тези данни могат да бъдат достъпни допълнително за други тестове. В допълнение към това, описателната статистика също е извършена от изследователя чрез тези методи за обработка на резултатите. Нещо повече, еднопосочният ANOVA и t-тест за независими проби също са били проведени от изследователя, за да се получат резултатите и да се идентифицира въздействието на променливите. В допълнение към това, изследователят е извършил и приблизителната грешка на средния квадрат (RMSE). Освен това изследователят е извършил и потвърждаващ факторен анализ (CFA), заедно с квадратната множествена корелация и CFI. Статистическата обработка на резултатите беше извършена преди анализа, както и средствата за променливи, които бяха изчислени за метода на статистическа обработка. За статистически анализ се използва потвърждаващият факторен анализ (CFA) за проверка на факторната структура върху наблюдаваните променливи. Моделирането на SEM, което е многовариантна статистическа техника, беше използвано за анализ на структурна връзка: комбинация от множество регресионни и факторни анализи. Използва се еднопосочна ANOVA, за да се определят статистически значими разлики между средните стойности на две или повече от две независими променливи. Извършен беше

и честотен анализ. За тестване на хипотеза, t-тестът е използван като инструмент за извеждане на статистически данни за определяне на разликите между средните стойности на две групи.

Ограниченията на изследването са времеви и финансови ограничения, (то се проведе в рамките подготовката на дисертацията). В допълнение, ограничението на проучването беше в предизвикателството да се локализират ученици, отпаднали от гимназията, а понякога и отказът им да сътрудничат в проучването или нежелание от страна на техните родители. И накрая, проблемът с липсата на прозрачност от страна на директорите на гимназиите е сериозно ограничение, тъй като те често биха предпочели да избегнат разкриването на нивото на неуспех в своите училища и да представят по-малък брой на отпадналите ученици или, както е по-лесно – да се прикрият тези, които са изложени на риск от отпадане. Следователно борбата за намиране на необходимото сътрудничество от всички участващи в проучването беше значителна, но за да се направи смислено представително проучване, усилията бяха положени за набиране на стотици участници, които са едновременно различни и с минимални пристрастия, за да бъдат полезни за количествената част .

Четвърти параграф „Представяне, анализ и интерпретация на резултатите от изследването“

Количественият анализ на резултатите показва, че по-голямата част от 600 участници (над 76%) са студенти, а останалите са ръководители, висше ръководство или преподаватели. По-голямата част от участниците, 56,5%, бяха от средна класа, 30,5% бяха от по-ниската класа и 13% бяха от по – висока горната класа. По отношение на етническата принадлежност 58,7% са евреи и 41,3% са неевреи.

Съотношението мъже към жени е почти точно 1: 1, с 301 мъже и 299 жени, за да се елиминира пристрастието между половете. Образователният опит също беше разпределен равномерно: 6-месечен опит за 33,5% от участниците, една година опит за 16,5% от участниците, опит от две години за 16,8% от участниците, повече от две години опит в образованието за 33,2%. По отношение на възрастта 44,3% са на възраст 18-22 години, 29,8% 15-18 години, 13,2% 13-15 години, 9,3% 22-26 години и 3,3% са на 26 години или повече.

Установена е статистически значима разлика между отпадналите мъже и жени, като се стига до заключението, че има повече ученици, които отпадат от училище отколкото ученички. Не е установена значителна разлика между степента на отпадане сред евреите в сравнение с нееврейските ученици. Не е открита също значителна разлика между отпадналите лица, изправени пред по-висока сложност спрямо по-ниска сложност в училищните задачи.

Консенсус сред респондентите беше констатиран относно причините и факторите, водещи до отпадане в израелските институции. Моделът демонстрира 25,6% вариабилност променливост на риска от отпадане, което може да се обясни с качеството на образованието, чувството за принадлежност, превантивните мерки от училище, училищната структура, характеристиките на училищното тяло, училищните ресурси, училищната среда и възприятието на учениците за техните учители.

Беше установено, че подобреното чувство за принадлежност, училищните ресурси и структурата и възприятието за училище намаляват риска от отпадане сред учениците.

В качествената част беше установено, че в училищата липсват ефективни мерки за намаляване на процента на отпадналите. От друга страна, бяха отхвърлени три хипотези, показващи липса на връзка между факторите, свързани с училище, или възприятието за училище, или възприятието на учителите и риска от отпадане. Както е подробно описано в таблица 3.1, всички други хипотези са приети.

Таблица 3.1 Обобщение на оценката на хипотезите

Хипотеза	Резултат
H1: Съществува отрицателна връзка между качеството на образованието и риска от отпадане сред рисковите ученици.	Потвърждава се
H2: Съществува отрицателна връзка между чувството за принадлежност и риска от отпадане сред рисковите ученици.	Потвърждава се
H3: Съществува връзка между факторите за отпадане, свързани с училище, и риска от отпадане сред учениците в риск.	Отхвърля се
H4: Съществува връзка между възприемането на училището от учениците в риск и риска от отпадане.	Потвърждава се
H5: Съществува връзка между възприемането на учителите от учениците в риск и риска от отпадане.	Отхвърля се
H6: Съществува връзка между възприемането на учениците в риск на учебния процес и риска от отпадане.	Отхвърля се
H7: Училищата предприемат само малки стъпки за намаляване на процента на отпадналите от училището ученици.	Потвърждава се

По същество резултатите потвърждават, че наистина недостатъчното ниво на качество на обучението и слабото

чувство за принадлежност са фактори, водещи до отпадане, както и възприемането на рисковите ученици в тяхното училище. Както беше отбелязано, това е в контраст с възприятието на учителите или образователния процес, както беше отбелязано. Интересното е, че респондентите се съгласиха, че училищата предприемат само малки стъпки към намаляване на процента на отпадане. С други думи, концепцията, че отпадането от училище е свързано с фактори от училище, съответства на теорията за изтласкването, която е водещата теория на дисертацията. Освен това идеята, че училищата трябва да направят повече за превенция на явлението, корелира с мотивацията за организиране на програмата за интервенция и прилагане на нейните заключения в образователната система, така че да я подобри и да повиши осведомеността на учениците в риск и начините, които могат да намалят риска и да увеличат вероятността за успешно завършване на проучванията.

ГЛАВА 3: ПРОГРАМА ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ „КАЧЕСТВО НА ОБУЧЕНИЕ И ЧУВСТВО ЗА ПРИНАДЛЕЖНОСТ“ представя изработен интервенционен модел, който е използван за получаване на информация за настоящото изследване, но също така е апробирана като програма, доказала своята ефективност.

В първия параграф „Резюме/ обзор“ е дадено описание на програмата. Тя е създадена за изследване на влиянието на включването на социалното обучение в системата на формалното образование.

Основната цел бе да се обсъдят двете концепции (за качеството на обучението и чувството за принадлежност) с учениците. В програмата бе приложен модела за социално и емоционално обучение (като често използван в интервенционните програми). Целите на програмата бяха

дефинирани като създаване на атмосфера, която насърчава резултати като: постиженията в училище и положителната връзка между учителите и ученика да бъдат взаимни, базирани на сътрудничество, да се развива гражданска ангажираност и придаване на умения за решаване на проблеми, за повишаване на социалните и емоционална интелигентност на учениците и подобряване на качеството на околната среда за учениците. Конкретните цели бяха да се повиши осведомеността на учениците относно значението на качеството на образованието и чувството за принадлежност, да се предизвика чувство на интерес и внимание към темата и да се проучи възприеманото въздействие на качеството на образованието и чувството за принадлежност върху намерението на учениците които са изложени на риск от отпадане от училище или които могат да станат такива рискови ученици.

Вторият параграф е „Връзка между независимите и зависимите променливи“ В програмата е включена работа с учениците по трите основни променливи – независимите променливи „качество на обучение“ и „чувство за принадлежност“ и зависимата променлива „отпадане от училище“. Учениците говориха за важността на създаването на положителна атмосфера в класа, за подобряване на качеството на образованието, за мотивиране на учениците да се ангажират и да се справят по-добре в обучението си, за значението на чувството за принадлежност, участието на семейството (особено на бащата), за примерни висококачествени учители, за намаляване на разходите, за да се избегнат финансови затруднения за учениците. Всички тези аспекти бяха обсъдени като мерки за намаляване и предотвратяване на отпадането на израелските ученици от гимназиите.

Третият параграф „План на програмата“ дава информация за съдържанието на програмата. Тя е продължила три седмици, започвайки с уводна седмица, обясняваща целите и представяща истории за успехите на хора, които са съумели да се мотивират. Учениците са насърчавани да участват в обсъждане на темата и да споделят мечтите си. Втората седмица е посветена на консултиране и дейност, при която има ден, в който учениците са свободни да се обличат и да се държат така, сякаш са професионалисти в избраната от тях сфера. Това е създадено, за да предостави на учениците възможност да мислят за последиците от обучението, развитието на кариерата и етапите за осъществяване на мечтите им. На третата седмица програмата е посветена на обобщаване на опита и всички участници попълват анкета.

Последният, **четвърти параграф „Интервенция“** е посветен на резултатите от прилагането на програмата. За проследяване на резултатите 50 ученика са разпределени в две групи – контролна и експериментална. Учениците трябваше да попълнят анкета относно трите фокусни области, а именно качеството на образованието, чувството за принадлежност и произтичащия процент на отпадане.

За да се направи разлика между нивото на съгласие между контролната група и интервенционната група, двете групи бяха изследвани два пъти, веднъж преди интервенционната програма и втори път след приключване на интервенционната програма. Не бе установена значителна разлика между експерименталната група (включена в интервенционната програма) в сравнение с контролната група по въпросите за важността на качеството на образованието за отпадане от училище, или чувството за принадлежност, или процента на отпадналите от училище преди интервенцията. И

двете групи бяха с много сходни мнения. Интересното е, че след интервенцията имаше значителна разлика между двете групи и по трите измервани променливи.

Таблица 3.2 Резултати след прилагане на интервенционната програма

Group Statistics					
	GROUP	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Quality of Education_AI	Control Group	25	3.0796	.54728	.10946
	Intervention Group	25	3.6004	.44103	.08821
Sense of belonging_AI	Control Group	25	3.2128	.89192	.17838
	Intervention Group	25	4.0672	.55338	.11068
Dropout Ratio_AI	Control Group	25	3.4260	.52170	.10434
	Intervention Group	25	3.8264	.57025	.11405

Ето защо може да се посочи, че интервенционната програма за учениците значително промени мнението им относно качеството на образованието, чувството за принадлежност и отпадането от училище. Следователно иницирирането на интервенционни програми в голям мащаб може да помогне на учениците да подобрят качеството на образованието, да развият чувство за принадлежност и мнение за отпадане на училището.

ДИСКУСИЯ, ОБОБЩЕНИЕ И ПРЕПОРЪКИ

В **обобщение**, на база цялостното проучване по отношение на високорисковите рискове групи за отпадане на учениците в Израел изследователят установи три главни причини, които формират основата за увеличаване на процента на отпадащите ученици от гимназията: възприятието на училището, ниско ниво на чувство за принадлежност и липса на достатъчно институционални/училищни ресурси. Установено е, че допълнителни по-малко доминиращи, но все пак важни фактори са социални причини като семейните условия и липсата

на участие на родителите. Ниското ниво на качество на образованието, наред с ниската социална принадлежност или взаимодействието помежду си, бяха основните причини, поради които израелският образователен сектор упорито се занимава с проблема с отпадането.

Заклучение

Това изследване препоръчва преди всичко учителите да станат авторитетни и грижовни, за да помогнат истински на учениците. Необходимо е осигуряване на качествено образование без дискриминация, както и осигуряване на чувство за принадлежност и сигурност на всички ученици.

По този начин **основните изводи на дисертацията** са:

- Качеството на образованието е важно за предотвратяване на отпадането на учениците от гимназията.
- Чувството за принадлежност е важно за предотвратяване на отпадането на учениците от гимназията.
- Учителите, които разбират важността на грижите за всеки отделен ученик, вероятно ще намалят отпадането.
- Ефективните образователни програми, насочени към трудностите на рисковите ученици, се оказват полезни за намаляване на отпадащите в световен мащаб, както и в Израел.
- Полезни мерки в това отношение могат да бъдат ефективни проверки на присъствието не само по име, но и по отношение на психическото и физическото състояние на всеки ученик, извършвани внимателно с обич и съпричастност.

- Мотивационните програми и симпозиуми/уъркшопове са силно препоръчителни, както се вижда от интервенционната програма, използвана в това изследване.
- Непрекъснатото участие на семейството също се възприема като насърчителна сила, която може да предотврати отпадането.

IV. ПРИНОСИ ОТ ДИСЕРТАЦИЯТА

- Това изследване допринася за запълване на теоретичната празнина, свързана със значението на многобройни фактори за явлението отпадане от училище, като се фокусира върху два основни аспекта, качеството на образованието и чувството за принадлежност, като подчертава тяхното относително въздействие върху рисковите ученици в Израел заедно с допълнителни по-малко доминиращи фактори.
- Изследването демонстрира, че мотивационните програми могат да променят възприятието и следователно е вероятно да намалят риска от отпадане на учениците.
- Предложен е подобрен подход за превенция и намаляване на отпадането от гимназията.
- Модел за прилагане на интервенции в училище, където учениците са изложени на съдържание, което променя техния подход и засилва мотивацията им, беше успешно тествано и препоръчано на гимназиите в Израел.

V. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1.Kamissa, Y., 2020. The Education as One of the Basic Necessity of Life. Notabene, 48 (20) About the end of

Modernity. ISSN 48 (20) [http://notabene-
bg.org/read.php?id=981](http://notabene-bg.org/read.php?id=981)

2. Kamissa, Y., 2020. Dropping Out from Educational System – 1st part. Open Journal for Psychological Research, 2020, 4(1), 63-76 * <https://doi.org/10.32591/coas.ojpr.0401.06063k>

Received: 8 June 2020 ▪ Accepted: 18 August 2020 ▪ Published Online: 2 September 2020

Center for Open Access in Science (COAS)

ISSN (Online) 2560-5372

3. Kamissa, Y., 2020. Dropping Out From Educational System – 2nd Open Journal for Psychological Research, 2020, 4(2), 95-108 * <https://doi.org/10.32591/coas.ojpr.0402.03095k>

Received: 8 July 2020 ▪ Accepted: 15 October 2020 ▪

Published Online: 16 November 2020

Center for Open Access in Science (COAS)

ISSN (Online) 2560-5372